

ACC. N:R M. 15352:1-30.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Briante, Malmö
Härad: Gärds Berättare: " " "
Socken: V. Yvare Berättarens yrke: färman
Uppteckningsår: 1958 - 1961 Född år 1883 i V. Yvare

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Boskapskötsel. s. 1-30.

(tekn. sid. 29-30.)

N. N. 60

31/1-61.

Skriv endast på denna sida.

Etnologiska utopogifter som svar på Frågelista 60.Bestraströtsel.

Utopogifterna beröra i huvudsak 1890-talet och i viss mån fram till 1920-talet. De härröra sig från en medelstor gård i byn Stettilljunga, benämnd Sagen - numera Segeslund. (Se Rittets allmänna kartverk, Kart 61.9 Håuleholm S.O., läge på kartan: nord Fälltorps järnvägsstation, syd vägen Stettilljunga by Sällsättra). Åkerarealen inom stamhammanet var 33 tunnland. Härtill 8 tunnland betesmark beväxt med ek och björk. Vidare tillhörde 7 tunnland äng, s. k. mad. Utom byn hade gården 7 tunnland ängsmark beväxt med alm, ask, asp, avenbott, björk, benved, ek, hassel m. fl., eller tillsammans 2-3 olika träd och buskararter. Till hammanet hörde även 2 tunnland djupmossa för torrtäkt belägen i Vrånga mosse på Linderödsåsen. Enskifte verkställdt 1882.

Skreaturs stocken var i allmänhet 2-3 hästar 7 mjölkkror, 2 kvi-
gor och 1 eller två påläggskävar. Dessutom hade man 3 gris sugor
1 eller 2 gyltar samt gösvis till hullebov. Vidare fanns 1 kagga och
och 3-4 moderfår. Hönsens antal var omkring 15-20. En vittig
del av foderförsörjning utgjorde dronken från Andelsbränneriet.

1) Gårdens förhållande till Bostapsstocket.

Man berättade Bostapsstocket efter den normala skörden man brukade få. Om till följd av torra eller annan orsak skörden blev mindre, minskade man antalet djur där-
efter, för att kunna vinterföda dem, såvida man inte kunde ansträffa hjälpfoder från annat håll, t.ex. halm från någon gård som hade mer än för eget bruk. Blev skörden över medelmåttan ötrade man djurens antal. Denna variation vidtogs med fätkreatur, svio och får. Dragarens antal hölls till litra, oavsett skördens stor-
lek, då deras arbete var konstant. Peträffande ängsmarkens avkastning, var den litra riklig som den övriga skörden, för Bostapsvinterförsörjning. Man berättade emellertid om klassbottill varje får, 1/2 till tre och 2 till häst. Bostapsen var, under berörda tid, litra riklig. Kornas mjölk gick till mejeri, stummjölk i retur användes till spädkrisar och gödsel till jorden. Fordoms avkastning bestående av djurstockens storlek och

huru myffen råg man kunde sälja och potatis man kunde bränna till brännvin. Drantren i retur gick till kor och skin. Ju mera dronk desto mera mjölk och flera grisar kunde säljas.

2) Potes potatser. Den största betydelsen som bets^{mark,} under 1800-talet, hade fälleden, lövskogstagar och höängar efter höstörden. I senare tider voro övrigt de med olika gräs och klöver besädda åkerfälten vittiga tillstrött som beten för hästar och kor. Anledning till det odlade betet var att ny metod, för bruktningen i orten förelommande jordmännen, kommit köndarna till godo. Vid anstriftet blev jorden utstriftad så att stamhemmanens gränsade till den väg som gick rätt igemot den en halv mil långa byn. dotterna blevo långa och smala samt belade görigen^{om} både odlas jords, strog ångar och hagar. De hemman, som genom lottrala förhållanden ej kunde få denna uppdelning

av sin jordlott. Gingo därför strögs- eller ängsletter
på andra ställen inom byn, ibland 2 ä 3 km från
Stambemmanet. Därutöver var att på försommaren
användes betena i lövstogen och fjäladen. Efter
höströrden på ängarna, sedan gräset fått äta växa
släpptes tjorna på "arrad" i dessa ängar. På sen-
hösten togs bostroper åter till fjäladen eller lövstogen.
Allt mark inom byområdet var enskild egendom.

På Linderödsåsen, söder om Mellesholms herregård
fanns främre s. t. Hungeströgar, i vilka man brukade
leja bete för ungdjur, såsom tvivur och unghästar,
vilka där hade tillsyn av en uppsyningsman.

Fär och svin betade på träden och hästarna i lövstogen
eller på odlat gräsbete. Fären betade Maj-ert., harna
Maj-sept., hästarna betade kortare tider, beroende
av deras arbete eller tillgång av lämpligt bete.

3) Under bete på träden: gingo djuren lösa, möjligen
voro fären tillade om de fått vana att klättra över gärdsgår-
dar.

- 4) Bete i byn. Frågan kan besvaras med nej.
- 5) Bete i hagen. Med hage menade man en med glas strog bevärd betesmark. Där äng kallade man vissa partier i en hage eller äng som hade vackra glänter i strogen. I beteshagarna var i allmänhet blandstrog av björk och ek, ask och högstammigen mjff. Hagen var i flesta fall utmark till gården. Det fanns hagor på omkring 10-30 femmland. Som ex. på hagarna kan nämnas i lantmäterihandlingar från enstiftet: Ströbbhagen, Krohagen, Kålahagen, Hästuhagen, Krobjers-hagen, Bertehave, Harrafäppen, Myrebäckarna, Greinge-Sior, mjff. mjff. En del av dessa hagor inom byn hade förr ett gemensamt namn - Brommered = tranta bräder eller Bromma bole = plant. Alltså hade byns hus och gårdar, som i stor utsträckning var byggda i stiftets verk av ett, fått sitt timmer från Brommered, som på 17-1800-talen haft stort ett bestånd. Alla lottaliteter - ängar hagor fälader och ätterar varo inhägnade med höga stengårdsgårdar.

6. Bete på ängen. Med äng menar man en mad, som fiduris är översvämmad av vatten, eller en öfjopen skog, som har en yppsig gräsväxt och därför är lämplig för höströd. Växtligheten bestod av en mängd olika gräsarter, dock inte starrgräs, men en del vattenväxter, som på maden kunde bilda en tät bottematta. Ängen var i i allmänhet beväat med ett och björk, men det fanns även ängar med en mängd olika arter, så som jag ovan omnämmt. I västern fanns ängar mellan 5 till 25 tunnland, och de voro oftast genomflutna av något vattendrag. Mestadels voro de belägna i gårdarnas utögar. I dagligt tal kallades ängar betesmarker ängar om inte området var avsett för höskörd eller, i inte arlagssan tid, hade varit det. Hövängen rensades ren från ris och lör samt rensades från en del buskar o dyl. Samma lades utfördes i skogbeväat betesmark av annat slag. De egentliga ängarna hade inte tidigare varit uppodlade. Det varej brukligt med gödning av ängarna. Vanligen hade de naturligt betattning.

Ängen kunde väl rotbuggas men aldrig brännas. Vid
inköp av en gård rådde man givetvis även med
ängens beströffensbet. I stor utsträckning voro
ängarna inhägnade med sten gärdar eller annat stängsel.
Under mitten av 1800-talet och fram på 80-talet var den
röda tren vanligast. Den var liten till växt, hade långa
bora samt var mjölkfattig i förhållande till nutidraser.
Där emot var mjölken fet. Under 1890-talet ersattes
denna ras med rödbrutig, vilken var större, hade kortare
åt sidorna vända bora. Snart tog en svartbrutig ras
överhand. Denna ras hade större mjölkavkastning och
som blattdjur gav den mera än de föregående raserna.
Det fanns inte någon särskild föregångsman vid detta
utbyte utan man köpte på marknaden eller någon
päläggsställ av någon granne som skaffat sig den nya
rasen. Även de inom trakten varande herregårdarna bidrog
till spridning av nya raser. Fördelarna med nya raser var
den större mjölkavkastningen, och delarna var bland andra

att man måste välja lämpliga betesmarker, så att korna inte få blod i urinen eller få men av iglar.

Detet på sankt markt var ej bra för de nya raserna.

Däremot passade det ferrare strögsbetet dem bättre.

Yllmännhet gick bostrapsen lösa under betet även nattetid. Vallning förekom endast där det fanns bristfälliga gördar.

7. Härdjurensmamn. Kor och hästar hade i regel namn. Dessa göres i regel efter gottfinnade. Kor kunde t. ex. kallas Stjärna, Storta Stjärna, Brogon, Blacten, Skrona, Betti, Sara etc. Hästar hete t. ex. Schanta, Svanta, Peter, Blia, Junon, Corona, Bolla, Blusen, Blacten, Boel, Springare etc. Nu mera är dessa namn ej fina nog. De ha nu blivit aristokratiska.

8. Kreaturens avkastning. Tyvärr vågar jag inte ange vad en ko ger i årsavkastning, då jag inte med säkerhet minns mjölkprocenterna i mejeriet, dit mjölken lämnades. Mjölkaavkastningen av en god ko var omkring 20 liter per dag under mjölk-

ningsperioden. Kvårde = marknadpriset?

- 9 Mjöltring. Man mjöltrade såväl vinter som sommar fvenne gånger dagligen, morgon och afton. Endast nyttvalvade kor mjöltrade äden mitt på dagen de fjorton första dagarna efter kalvningen. Det var kvinnorna, som utförde mjöltringen. På 1880-talet och tidigare använde man "miltabötter" eller som de även kallades "stärer" av trä (se strissen, Glad I). På 90-talet och senare användes galv. polätspannar vid mjöltringen. En del kor kunde vara svårmjöltrade genom att hålla mjölken, andra åter kunde vara överlösa så de ej stodo stilla eller sökte slå bort spannen. Hårdmjöltrade kor voro tröttsamma att mjöltra. En striktlig mjöltrare, ka var den, som hade hand med korna, så de inte höll mjölken eller voro oroliga, dessutom skulle hon mjöltra rent = tomt gäver. Mjöltringen föregicks litte utombus och inom hus. Man silade mjölken direkt i transportkrädet, genom en förtentt kopparsil med dubbel sildet av fint bomullstyg.
- Tötäktning. De mindre gårdardarna hade ingentjär i sin besättning, men väl de som hade omtr. 15 kor, och denne stod till för-

fogande mot penningar eller dagsverten. I vissa fall kunde några intresserade, samfällt inlöpa någon rastfår, som även stod till föfogande för andra än ägarna. Kalvningstiden förlades em jag minns rätt till försommaren. Korna fingo efter befruktningen följa de andra på bete.

10. Kalvens uppväxt. Kalvarna tillätos aldrig dia. Genast efter födselen togs kalven till kalvträten, där den fick kras mjölta, som den efter ett par mål lärde sig dricka direkt ur en skål. En årsgemmal kalv kallade man "Kvia". Några namn på mellanstadier, under kalvens uppväxt, hade man inte.

11. Fähus. Inredningen av en kostall framgår av skissen å bild I. Större stallar hade två rader bås med fodergång emellan. Denna anordning blev vanlig på 80 och 90-talen. "Fodergången" hade vanligen en nära förbindelse med foderladen - "forlears". Framför korna fanns i fodergången stjutbara krubbor för drantt, betar o.dyl. foder, och över krubborna fanns en foderlåda längs hela gången. Över krubborna och liksom i jämnhöjd med hästarnas överkant ^{läg} längsgående bommar förenade medspjäl, placerade så

att kron i bäset inte hindrades att nå fodret på hästren. I hela golvet i fähuset (även bäsen) var stensatt med mycket små kultersten - s.k. kramper - med fyllning av grus emellan. Golven - i synnerhet bäsen - voro släta och jämna. Gödselrännan var gjord av tegel eller fläkt-tråven-stens med jämna ytor. Utgödsling företrom varje morgon. Vid ändan av gödselgångens dörr ut till gödselbågen - "matkullen" - och gödseln krödes vanligtvis ut med en skottkärra - "rölleböör". Andra hjälpmedel för utgödsling voro grep - "grasle" - skuffel - "skovel" - och ristkvast - "lim". På de mindre gårdarna voro häst- och krostall sammanbyggda för värmens skull. Övan stallarna var i flesta fall höskulle - "höstäng", med öppningar ner till foderledan och hästarnas fodertrum. Såväl häst- som krostall hade glasade fönster. Äldre stallar har jag sett gluggar - "gluggar" i murarna, men de hade i senare tid blivit försedda med en glastruta. Jag har aldrig sett någon krostall, där djuren gått lösa eller saknat lös. Att krostallarna byggdes på ovan angivna sätt berodde på större bekvämlighet vid fodringen.

Djuren frivades betydligt bättre i de nya och ljusa stallarna än i de gamla, mörka och tränga, som dessutom voro obekväma vid utfodringen. Som ovan omtalas framgår buren placering av strisen på blad I. I gamla staller som inte voro ombyggda stodo krorna med huvudena mot väggen utan fodergång emellan. Det fanns dock en foderhäkt för varje bås, litrasäkrubba eller Galja - "gal". De flesta ombyggnader av fähus förkommo på 1880-talet. Fodret lades på häkten och i krubborna och kalltes ett foder - "ett för".

12. Bindle. Både i fähus av gamla och nya typen voro krorna bundna med en "klam"-slåva som i äldre tider var fästad i väggen om det var en stenvägg vid en inborrad krampa och vid en trävägg med en inslagen smärta. En kätting eller hampolina utgjorde bindet. "Klamen" var av trä och tillverkad enl. strisen å blad I. På 1890-talet användes även "klamar" av järn, se striv. Klarnens olika delar voro "buan" och "öged". Järnklaven förfärdigas till en början av bysmedar, men i senare tid var den fabriksgjord. Både gramma och klarn har använts för oxar.

13. Strö och gödsel. Till strö i kornas bäsk användes gammal fettbalm, arfvalsbalm, ettlöv, torvströ o.dyl. Som ovan omnämnts gödsledes ut varje morgon, då korna även ryttades.
14. Andra djur i fähuset. I smågårdarnas, torpens och husmännens stallar inrymdes samtliga husdjur i samma loktal, men i stilda avdelningar. Orsaken var för att djuren skulle ha det varmare vintertid. Medelstora gårdar hade endast häst- och krostall i en loktal, medan de större gårdarnas ko- och häststallar voro helt stilda åt. Där oxar företrammade, stodo de i fähuset. För nyfödda kalvar fanns enstilda "kätta" (kätta), men det fanns äre "kätta" för två små eller en något större. I regel hade man ett särstilt "fähus", och allra helst då det gälde något hundratals får. Det fanns ären särstilt "hönsahus" med "valla" för hönsens sittplatser. På något ställe har jag sett en lösgående bock i stallen. Vallhund saktades i allmänhet och om sådana fanns, känner jag inte till hans bostad.
15. Elstad i fähuset. före fram inte och ej heller hus-
halls arbeten.

På stora gårdar förekom det, att djurskötaren - "koitaren" hade sin sängplats i fåhuset, för att han skulle vara till hands om någonting skulle hända bland djuren.

16 Kärl och redskap vid utfodringen. För förvaring av kraftfoder, t. ex. gräpning, "gräbning" hade man en "mailört", se striss i blad II. För rovar och betor hade man särskilda avbalkningar i fåhuset, och teger på andra ställen. Strärfoder förvarades i foderladan, som var i nära anslutning till fodergången. Man hade "träspanna" för t. ex. dränk, mäst och andra väta foder vidare grep - "gräb" - eller trä stoffa - "stoffa", "Klintbo" - ett östorsliknande redskap för mjöl, teli o. dyl., se striss blad II. Dessutom beqvämades "hörnstoffa", mjölkorgar av balm, "vigra tröra" av enris, "saltbing" och "saltstoffa" m. fl. redskap. För framföring av hö och balm använde man fjugar - "fjugar" - grepar och trägafflar. För uppföring av dränk från källare använde man en trä stång med kott och en träspanna, som rymde 5-6 kannor, eller omkr. 12-18 liter. På stora gårdar hade man "föatornosterverti" för uppföring av dränken.

17. Utfodring under vintern. Kreaturen togo i stau senast i början av sept., såvida sköden¹ blivit under metelmatten. Om så varit fallet kunde det hända, att isymmett ungdjuren gingo ute på bete så länge vädrets- förhållandena så tillåts. I regel var det manvotte som strötte djuren. På de större gårdarna var i allmänhet anställda en djurskötare, "vöjtare" i modderarens hemsamt var det brukligt med tre utfodringar per dag, kl. 7-13 och 20. Varje giva bestod av rågräsm, något hö, & ofoammar drants (omkr. 35 liter), någon hovar gripning till mjölkstoma (varierande oräntigt efter omständigheterna). Under första stautiden fingo korarna betelbart så länge tingingen påleto. Med jämna mellanrum fingo kreaturen betelbart även och så fingo de vandra ett stycke betelbart, som de fingo släpa på efter betrag. I Dressel. hämmar jag inte lita. Det var ingen särskild skinnat på utfodringen före

och efter betäckningen. Går bortse från fågeln och kraftfoder (gröning) än den övriga bortse från. De betas ofta och så mycket dräkt som den vilt dräkt.

18. Nödfoder. Nödfoder genom föda, normalt står mederbild, omfattande regelbundet eller anten eller ~~eller~~ normalt naturförhållande fick nödfoder tillgripas. Härda hand minskades djurbocken. Det var brukligt, att härda tjung och roder, vidare nämnts ersättningsfoder, som djur göms äls. Ett betydligt bättre foder var gammal behalm, som jag här omfödas, som nödfoder, men aldrig sett använtas.

19. Tröttning förekom vintertid, djuren släpptes ut om mårten ej var bra. De fågeln de viltas ute någon timme och brukade i regel självmant töka sig sin stället. De släpptes aldrig ut, då det var mycket kallt eller under yräder.

20. Vattning. De djur, som utfodrades med deante behövde inte extra vatten. Från gjädsbrunnar blev vatten i stora fräpennar. Endast, då stark kylta rörde, uppvärmdes vatten i en stor inmurad kopparkittel, vilket blandades i det kalla vattnet. Brunnsvattnet var omkr. 6-8°C, även under en kall vinter.
21. Sommars föbuset. Sådant gagnades inte i orten. Drottningen dröshar varje kväll, för mjölkning, även då de gingo ute under natten.
- Välsläppning. Kasen släpptes ut på bete i slutet av april eller i början av maj, beroende på rådande väderleksförhållanden. Var vissa år, låt man bortspen utfodras inne, så länge man hade tillgång till foder. Endast då vinterfodret var knappast, släpptes man ut bortspen, så tidigt som möjligt. Några ceremonier för utsläppningen hade man inte. Dock har jag hört gamla personer ombes, att i deras ungdom (första hälften av 1800-talet) förekom en del höeus pocus, men för detta kan jag inte pedogöra. Därför var inte tiden fri från vidstapelte, långt in på 1900-talet.

^{betet}
 första ^{betet} Clev å fjälads markt eller stogsängar. De voro vid
 utsläppning vanligt vis i god kondition samt samt ystra
 och lekfulla. Annorlunda var det efter ett missväxtår,
 då det mest sparas på det tillgängliga fodret. Då kunde
 det hända att djuren voro magra, dock inte svältfödda.
 Som ovan omnämndes kunde första betesmarkten bestå
 av fjälad. Med fjälad menade man mindre Lördig och
 Stenlunden markt, mindre lämplig för odling. Den var
 oftast beväxt med enbustrar och andra buskbestånd
 samt enstaka träd av björk och ett, eller båt. Stogsängar
 var många gånger igenväxta lövängar med gläntor mellan
 stogsbestånden, som oftast voro mycket artrika. Där kunde
 växa asp, ask, bögväst en, ett, båt, avenbåt, rönn, lönn
 Gråträd, tute, alm, m.fl. samt en mängd buskarter.
 Där växte ör. blåbär, bäjjen, klyngen, hallen, björnbär
 lingen "kösen" m.fl. arter. Av blommor kunde det vara:
 Hysintliknade "herrens hand", vit- och blåsippe, vallmo, gästärt, liljekonvalj,
 blåhatt, linnea, smörblomma m.fl. Av gräsarter fanns många.
 Som jag inte kan nämna.

22. Märkning. Märkning förekom inte, utan av ungdjur som skulle beta å allmänning eller då de mot kontant ersättning släppte till beta å någon milavlägsna klungarora. Denna märkning ^{bestod} av att initialer eller bonmärken inklippades på vänstra ländershårren. Denna märkning blev fullt synlig tills nästa härfältring. Denna Märkning utfördes vanligen av husbonden eller av någon i denna klippning var person. Se märslutna striss å blad II. Märkena voro inte inregistrerade, men oftast mer eller mindre ~~stända~~ stända.
23. Strälla och strälltro. Då de stogsmarker som tillhörde gårdarna i orten och användes till något bete, ej voro ^{mer än} några eller några få tal tunnland, så användes sällan strälltro. Endast om betesmarken hade större beståmsråden, hade man strälltro. Som strälltro tog man en äldre tro med bestämda vanor, att bestämda tider infinna sig vid ingången till markområdet. Strälltron - bjälltron" eller "bjälltron" - bar strällan - "trobjällan" - i en läderrem om halsen. Håsträllor funnas av olika form och material. Den kunde vara gjuten i oral form eller till smidd av stålplåt i samma form.

Man begagnade även en liten gjuten krötsel, av samma typ som användes, då man körde med släde. Hur de förvarades vintertid torde vara svårt att besvara. Troligen bevarades de i stallet på någon lämplig bylla eller annat utrymme. Strållarna inköptes på någon marknad eller i någon järnhandel i närmaste handelsplats. Den vanliga krötsellen tillverkades i flesta fall av någon gjöngesmed.

24. Herde och Vallbjör. När ängshöet var bärjat och slätterängens gräs åter fått tillväxa, blev ~~den~~ bostropsen utsläppt på "ärrad" - tillväxt - å höängen. Dessa ängar vara vanligtvis utmärkt och dåligt gärdade varför bostropsen fick vandra. Här till användes någon pojke mellan åtta till tolv år. "Vojtepaugen" skulle valla korna - "tjörna" eller "koerna" - till och från betesmarken, morgoch kväll, samt tillse, att korna inte gingo över till annans betesmark eller närliggande sädesfält med växande gräs. Vallpojken skulle även hindra att djuren sprungo hem, då de besade, av rädsla för stung, "blingkenagga" och "bromsa". Endel pojkar stötade med "ringastöv" eller pistra och dessutom hade han en "solring" för att kunna hålla reda på tiderna. I den omedelbara "madepåsen" hade han smörmade med spegepölse, spegefläsk, ost och en flaska sötmjölk.

Vallaren hade som steydd mot dåligt väder en ris-
streja till sitt förfogande och där hade han sin mat-
säck, men i flertalet fall hade han ingen riskja-
utan fickt pistolar eller biter i dåligt väder och
då han åt. Det var endast projektiv som kastade
får, som någon gång hade vakt hund till hjälp, om
fåren var många. Om fåren sprorde sig brukade
hundarna sanala dem. Det enda steydd mot in-
sätter var något tätt lerbark, där brukade
befria sig från flugor och bromsar. Eldas fingr-
inte klevs i skogsmark.

25. Detesgängen under sommaren. Förutom vad
som är omtalat under rubriken Vaktläggning.
Kan nämnas, att brukarna, som betade i närheten
av gården alltid hämtade trä för mjölsening, både
morsnar och bövlar. De brukade alltid vara
i närheten ^(ingången) av betestagen vid den tid, då de
brukade hämta, även om de gick ut om natten.

Även ung bokstaven var med ute på ängs- och stogs-
bete. Om betesmarken var väl inbäddad fingo
ungdjuren gå ute även under natten, om än den
andra bokstaven fingo stå i stall under natten.
Det var alltid väl förgel för god vattenförsörjning ^(gång) om
vattendrag i summen inom betesområdet. Det fanns
alltid möjlighet att gräva fram grundvattnen i någon
sidlänt plats och om en sådan ställe fanns, körades
vatten till betesmarken, i tunnorna från gårdens.
Mjölkningen stodde för det mesta hemme på gården.
Endast då betesplatsen låg mycket långt ifrån går-
den, och djuren stannade gå ute även under natten,
blev mjölkningen utförd på betesplatsen.
Man körade då till platsen och utförde mjölkningen
Betelåret och en del svampar sitta smala
på mjölk och ost, men märktes mindre på smöret.
Betelåret gjorde mjölken osmatlig och svampen
försämrade biten smala. Hur vida fröttat på betet
kännes jag inte till.

För en del gårdar med många djur kunde man mjölka-
ningstjälas. Övrigt brukade tjuren tas till
på betämda polit, när tiden var inne för mjölkning.
I regel var tjuren bereddning, att låta mjölka-
sig, stora stinn, utan att behöva bindas. För mjölka-
ningen användes fräbyttor - "mjölkbötta" eller "stävå"
ända in på 1890-talet. Sedan blev galvorniserade
polit-hornen brukliga. Mjölken silades på platsen
i samlingsskål. Silningen gjordes genom en silduk -
"mjölkasien". Under mjölkningen satte man på en tre-
kantig spann - "mjölkspann" - och hode "stävån" eller spannens
fast betämd mellan knän. När sedan under 90-talet
andelsmejeri kom till stånd, silades mjölken
på 50 liters mjölkkanor - "mjölkkanner".
Kvitten mjölken fylldes då i kallt brunt vatten,
och kannorna påfylldes med morgonmjölken,
för transport till mejeriet. Mjölkningens
restbetämdes två gånger om dagen, morgon och kväll.

Endast myskalvete blev mjölkade tre gånger dagligen.
Om betesgången var långt, evlignen från gårdens,
gingo detta till beten på några klövervallar och
annan betesmark i närheten av gårdens. Denna
mjölkning pågick några veckor, till mjölkade
till längre tid. Mjölkmängden varierade mellan
10 till 20 liter per dygn. Senare avkaffades till
med genomsnittlig större mjölmängd.
Att beten pågick från jag aldrig bett.

26. Tjuddring och andra hinder för kreatet.

Om djuren skulle beta klövervall, eller om inhägnader
var av dålig beståndsart, blevo de tjuddrade.
Tjuddret - "fyred" - bestod i flesta fall av en järnlänk,
men även hampolina eller linestrep be-
gagnades. Häftningstjuddret hade minst ett led - "legare"
men vanligen ett i vardera ändan, så att länken
inte skulle föra sig. Utöver i vardera ändan
blev det försatt med ring, en för klammern eller

halsremmen, och en för fjäderpälsen - "fjäderpälsen" -
se stridsblad II. Tjuddret anbringades om halsen med
kram eller läderrem. Om djuret fick orovna att
hoppra över hängdes en brida på pannan framför
öguren. Den upphängdes på hornen med en
förmåning, grovt linqrens tvinn eller läderrem.
För att hindra får att hoppa eller klättra över
gärdsgård kluvade man samman fårets ben, van-
ligen på högra sidan, med en källa av smältside-
gjord. Fårtilltrenta fick en brida framför öguren,
eller om den var mindre färlig, hälsnappar på hornen,
men även ^{huvudet} på båda brida och knappar. Folksälsan
lagge - "vär" - blev däremot bortkittad så han
föll fram stupa om han sökte ta bet.

27. Utarrändering av kreatur. Utlega av hästar och
kreatur gjordes, om betet på förbommaren
var av dålig beträffhet eller ^{smak} hade förmånga
djur, men inte ville göra sig av med dem.

Utlegan skedde mot kontant betalning för
tre till betessäsongen eller kontant för. Betes-
platsen var här på orten de på dindess äm
vände tungborena eller det därvarande kyrka-
hemmanet, vilket hade stora latesmarken.
De djur, som kommo ifråga, voro unghästar och
kvigor. De flertalet djuren, som gingo på betes-
lega, märktes med stort inklippning av ägnas
initialer eller bonmärken. Mera sådana märken
bräustämpel ses då endast på få kreatur.

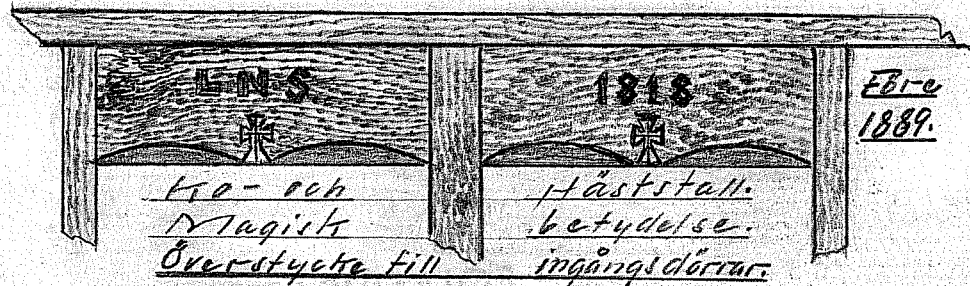
23. Kreatursuppfödning och kreaturshandel.

Vid den tid, som här kommer ifråga var krea-
tursuppfödningen ringa, praktiskt taget endast
för det egna behovet. De djur, som skulle
större säljas eller köpas, voro i regel värfödda.
Tyvärr hade ^{de} ofta dåliga fel, t. ex. tungmjällhet,
gällt, dålig mjölkta o.s.v. En hedertlig ägare sålde
sådana till slakt, men oftast gingo de till mestadels.

Naturens märsmad hölls i det närbelägna Kristianstad,
där det huvudsakligen handlades med få kreatur;
i Hörby var den huvudsakligen få kreatur och grisar,
och på den tidens märsmad, var och häst
i S. Vram handlades med kor och hästar.
Om få kreaturen var, bönder och slaktare, korn-
renter. Inom hästhandeln förekom även fattare
och ägare. Gris-handeln var nog den
sejälsta, fastän den kunde vara besvärlig.
Jag minns en gång, då jag kom barnfäst följa med
far till Hörby märsmad. Far hade sin stora grisar
med, vilka han inte lyckats sälja till uppköpare
i hemorten. På märsmadens lyckades han inte få högre
pris än 4/12. och 50 öre ^{per st.}, fastän de var välfötta och
vägde 20 kg pr. styck. En storbonde som höll intas
får stjula kunde ^{inte} sälja en enda gris. Sent på efter-
middagen kom en gammal med en bård på armen.
Hon förtade in i Lusen med de små men västern

grisarna. Ägaren sade då till gumman: "Vill Mor ha en gris?" Gumman såg lite missfäktat på givaren men sa: "Ja tack!" Hon fick en gris i säcken och stulle på, när Condensa sa: "Skä Mor ha en gris?" "Ja gu bevar me, di e transé sjuga", sa gumman och stryndade iväg. Prunde störde efter gumman, blev köpt i avsikten, släppte, den i balesen uppliftade, för huvudet i masken samt stekte: "Förbannade härring", och så sparkade han den på marken oroligt liggande grisen in i ordets regnen och höjde därifrån. Det var dåliga tider, då en 20 kg. gris ej kostade mer än 4.50 och en 10 à 12 kilos inte kunde ges bort. Under dessa månader blev många bevarade, och slagsmål var inte oroliga.

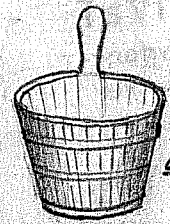
Slut på boken Fin lista 60
M. 30

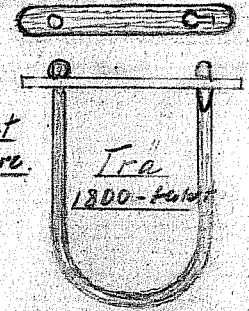
EBre 1889.

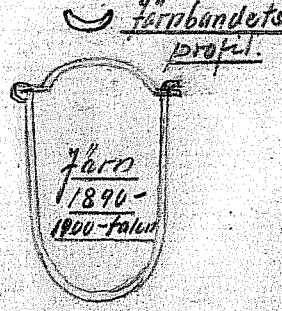
I dörrtröskarna till stall m.fl. lokaler inborrade och med elknagel tilltappade borrhål innehållande mötliknande föremål av okänd art.

1880-talet och tidigare.
Mjölkbotta.
Milkbotta.
Ståva.

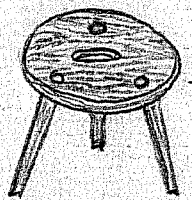

Trä 1800-talet

Järnbandets profil. 1890-1900-talet

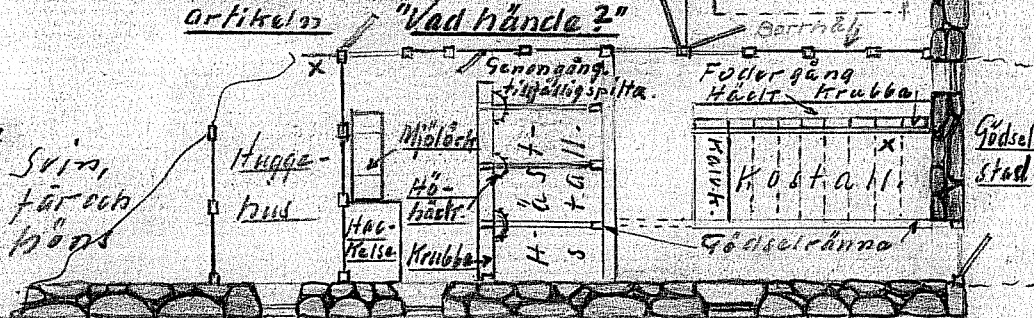
Klave-kam - av trä och järn.

1800-1900-talet.
Pall för mjölkknäpp.
Milkpall.
Trefötting.

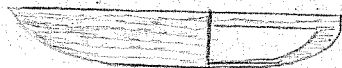
Plan av kro- och häststall. 1889-1926

* se GfH. Hemb. fören. årsbok 1952 artikel 22 "Vad hände?"

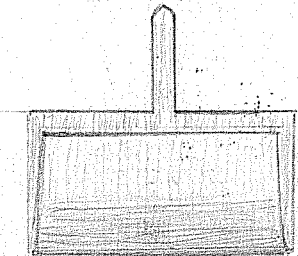

Stall-längan byggd år 1858 och logelängan 1820-talet, brännerilängan och beningshuset från 1700-talet.

Imjort

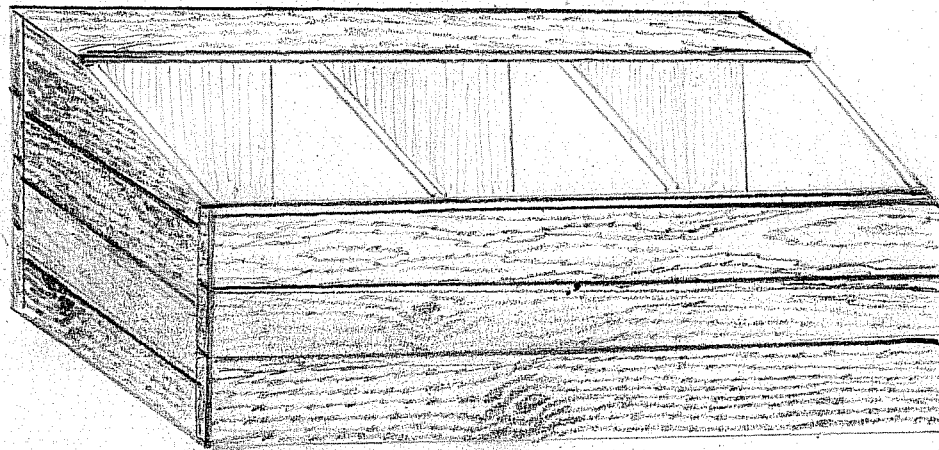

Sadd från sidan.

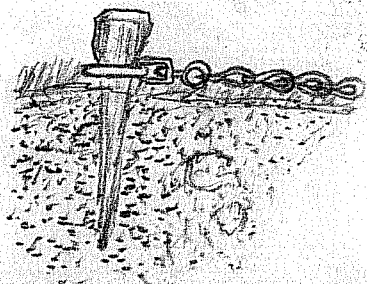

Sadd ovanifrån.

"Klinthöl", östar.

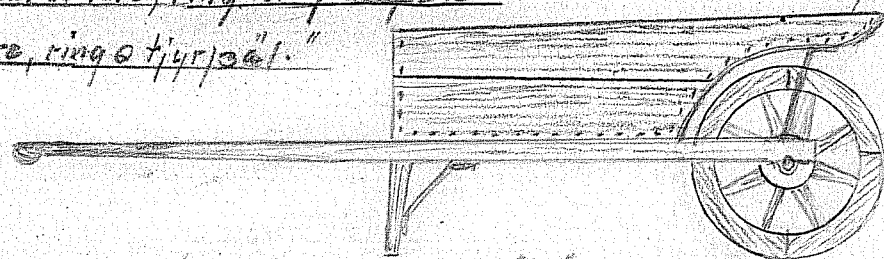

"Mailörk" med borttaget lock.

Tjuderlänk med bettare, ring och tjuderpäla.

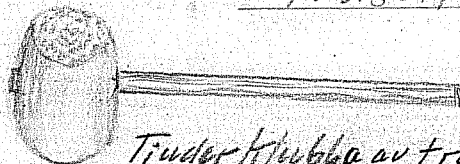
"Tjyr må legare, ring o tjyrpäla."

Gödselkärra - "gösselbör"

Nils Larssens och Per Larssens
inbleppta barnmärken eller
initialer å länden på betstj.

Tjuderklubba av trä - "Tjyr mölja" eller "tjola".